

tate fundati, stupenda sublimitate magnificati et vere montes æterni, radium divinæ sapientiæ immediate suscipiunt, et ex suscepta, ut sic dicam, reverberatione quam circumquaque diffundunt, omnia, quæ pro judicii ratione manifestari oportet, sub temporis momento in locum adducunt. Hinc est illud quod audis in Psalmis : *Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis (Psal. LXXV)*. Jam, ut arbitror, ex parte perpendis ista illuminatio a montibus æternis quam sit absque omni ambiguitate mirabilis. Nam ex illo divini splendoris lumine quod immediate suscipiunt ad inferiora refundendo judicandorum quibuslibet tam meritorum quam retributionum qualitatem haud dubia visione ostendunt. Certe nos qui in hac adhuc vita sumus cum aliquos illustrare volumus, multos ad idem, sed diversos ad diversa sub uno eodemque tempore illuminare non possumus. Sed, si non possumus simul et sub eodem tempore erudire diversos ad diversa, quanto minus unum eundemque ad multa multumque diversa? Cogita ergo quam sit mirabilis illuminatio illa ubi sub una visione in multitudine maxima singulorum quilibet simul et semel illuminatur ad innumera. Sed istam mentis dilatationem qua ad tam multa sub una visione comprehendenda in Dei lumine dilatatur animus humanus, quia per experientiam interim probare non possumus, difficile credimus. Hic illud occurrit quod venerabilis papa Gregorius de beato Benedicto scribit (lib. II *Dialog.*, cap. 35). Refert siquidem de illo quod quodam tempore, dum nocturnis insisteret orationibus, subito *fusa desuper luce totus mundus quasi sub uno solis radio collectus ante ejus oculos est adductus. Sed audiamus quid ipse Gregorius ad hæc velut exponendo adjungit : « Quod autem, inquit, collectus mundus ante ejus oculos dicitur, non cælum et terra contracta est, sed videntis animus dilatatus. » Si igitur animus in hoc adhuc mundo positi in Dei lumine tantum dilatari potuit, qui mortali carne circumdatus, et sub hujus vitæ statu eatenus constitutus fuit, quid de illo futuræ vitæ statu credere debemus ubi alterutras conscientias mutuo videbimus? Sed si ad corporeæ lucis infusionem innumera possunt sub uno aspectu cadere, quanto magis ad illam incorporeæ lucis infusionem credendum est incomparabiliter plura posse comprehendere sub una et simplici visione? Si igitur juxta proprietatis suæ similitudinem deus incorporeæ luci quod experimento probamus de luce visibili, nescio quid impediatur ultimum illud judicium sub omni celeritate fieri. An forte hoc ipsum Dominus per similitudinem exprimere voluit cum dixit : *Sicut fulgur exit ab oriente et**

A paret usque in occidentem, sic erit adventus Filii hominis? (Matth. xxiv.) Fulgur certe cum paret, subito apparet, et sub omni celeritate disparet. De illa itaque luce quæ malorum conscientias detegit, et quales qualia mereantur ostendit, nunquid credere oportet quod subito illis appareat et subito dispareat, quamvis memoria eorum quæ viderint omnino non pereat? Non enim sine causa fortassis adventum suum fulguri potius quam radio solis comparavit : nam et ipse ab oriente usque in occidentem pertingit, sed fulgur nunquam nisi ad modicum apparet; nam de radio solis multo aliter accidere solet. Apparebit itaque sicut fulgur, et ab oriente in occidentem attingens a fine usque in finem, ut sub miranda celeritate omnia quæ ubique terrarum sunt, erunt, vel fuerunt, proferat in lucem, et quantum spectat ad judicii rationem omnia simul et semel prodeant ad manifestationem : *Omnes, inquit Apostolus, resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, etc. (I Cor. xv)*. Qui poterit omnium corpora sub tanta festinatione reparare, nunquidquam sub eadem celeritate non poterit omnium corda ad quæcunque voluerit in quantum placuerit illuminare? Si tantæ claritatis radium qualem superius designavimus de virorum apostolicorum cordibus radiare non putamus, quid de illo corde dicturi sumus in quo habitat candor ille lucis æternæ, in quo absconditi sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ, in quo habitat plenitudo illius luminis quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? Nemo utique fidelium est qui dubitare audeat lucem ad omnia sufficientem de Christi corde posse radiare, et, quod consequens est, nemo qui negare præsumat tantæ illustrationis radios viros apostolicos immediate suscipere, et in alios refundere, ut constet quod scriptum est : *Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis*. Erunt itaque absque dubio apostolici viri præ hominibus cæteris, imo et præ omnibus spiritibus malignis, non solum veritatis intelligentia perspicaciores, sed et potestatis prærogativa supereminetiores, in tantum ut cæterorum omnium nemo omnino possit eorum vel sententiam refellere, vel violentiæ resistere. Nam et tortores dæmones qui prius homines traherant ad tormenta, jam versa vice juxta decreta judicantium hominum disponentur per loca pœnalia. Ecce jam apparet, ut arbitror, quæ sit illa judiciariæ potestatis prærogativa apostolicis viris ab uno omnium Domino collata. Ecce quæ prius putabatur nullius esse momenti tantæ sublimitatis inventa est, quanta a minus eruditis vix poterit credi.

TRACTATUS DE SPIRITU BLASPHEMIÆ.

Quæ in Evangelio leguntur de spiritu blasphemæ, obscura, ut dicitur, et perplexa sunt valde. Expetis autem et expectas audire ex me quid sentiam inde. Sed periculosa præsumptio de suo ingenio præsumere, quod præclarissima ingenia non intactum,

sed indefinitum reliquerunt. Solius Domini est certe quando, et cui voluerit, ejusmodi revelare. Ut autem verum fatear, videtur mihi durum valde petitioni tuæ omnino deesse. Super hoc igitur involucro si videtur aliquid, quærendo, non definiendo loquamur.

Sunt qui se fatentur nescire quid sit spiritus blasphemiae. Audacter tamen affirmant quod hoc genus culpae omnino sit inexpiabile, adeo ut quisquis in hoc semel lapsus fuerit, de caetero omnino salvari non possit. Sunt autem et alii summæ auctoritatis viri, qui nullum peccatum credunt inexpiabile, nisi quod impoenitentia facit irremediabile. Hinc est illa æstlinatio putantium quod per impoenitentiam fit, peccatur in Spiritum sanctum, quia in eo specialiter agitur contra ipsum per quem omnis est remissio peccatorum. Sunt qui putant quod hoc sit peccatum in Spiritum sanctum, de Dei misericordia desperare propter inhumanitatem scelerum. Sed qui ejusmodi est, si iterum ad veritatem redeat et veraciter pœniteat, quis ei veniam patere contradicat? Attende ergo quod hominibus desperatis sola impoenitentia claudit viam salutis. Habere autem animum obstinatum, sunt qui putant peccatum in Spiritum sanctum esse. Secundum eos autem idem est obstinatio quod summa animi obduratio, qui adeo obduratus sit ut de caetero pœnitere non possit. Sed quid in se eis aufert locum indulgentiæ, nisi pertinacia impoenitentiae? Quod ergo diximus de desperatis, dicamus et de obstinatis, quod impoenitentia claudit eis viam salutis. Sed et alii qui peccatum in Spiritum sanctum dicunt irremediabile malum, hac ratione id fieri affirmant, quia sic statim obdurantur, et deinceps pœnitere non valeant. Sed juxta hoc eo ipso omni remedio carent quod pœnitere non valent. Attende ergo quod in hoc unum concurrunt horum omnium sententia, quod sola impoenitentia facit peccata insolubilia.

Notandum autem quod dicunt impoenitentes in Spiritum sanctum peccare, non tamen dicunt omnes impoenitentes spiritum blasphemiae habere. Juxta id autem quod in Scripturis sanctis specialiter attribuitur potentia Patri, sapientia Filio, bonitas vero Spiritui sancto: juxta hoc, inquam, dicunt quod peccare per infirmitatem sit peccare in Patrem; peccare vero per ignorantiam, sit peccare in Filium; per solam autem peccare malitiam, sit peccare in Spiritum sanctum. Et qui per infirmitatem vel ignorantiam peccant sicut aliquid excusationis habent in culpa, sic aliquid remissionis accipiunt in pœna. Sed qui per solam malitiam peccantes in Spiritum sanctum delinquant, nil ejusmodi remissionis accipiunt, et non remittitur eis in hoc sæculo, nec in futuro. Si enim pœnitent, debetur eis plena satisfactio; si non pœnitent, plena damnatio. Sed quamvis per malitiam peccantes dicantur in Spiritum sanctum peccare, non tamen dici possunt hujusmodi omnes sicut nec omnes impoenitentes spiritum blasphemiae habere. Ex verbis sane Dominicis perpendere possumus quod hoc genus culpae sit præ omnibus detestabile. Quæramus itaque diligentius quid sit illud peccati genus quod est præ omnibus detestabilius. Quædam hominum peccata specialiter pertinent ad corruptelam propriam, sicut ebrietas et stupra; quædam specialiter ad

A proximi injuriam, sicut homicidia et furta; quædam specialiter ad contumeliam divinam, quemadmodum blasphemia. Sed quis nesciat quod contumelia Creatoris sit detestabilior caeteris?

Sed si quis blasphemet tormentis compulsus, vel per ignorantiam deceptus, quis neget tolerabilius quam si blasphemet malitia sola ductus? Malignitate ergo blasphemia præ caeteris est pessima. Est autem in hoc genere sceleratissimum, et in quo malitia crescit ad summum, quando quis in Dei vituperis delectatur, et in eis gloriatur. Quid est blasphemia, nisi vituperatio divina? Ad hoc autem quisque aspirat quod validudo affectat, multumque desiderat. Quid ergo aliud videtur spiritus blasphemiae quam affectatio et desiderium vituperationis divinæ? Miratur quis et forte non credit quod adhuc malitiæ articulum humana corruptibilitas ascendere, imo descendere possit. Sed quem hujusmodi cogitatio pulsat, audiat quid de hujusmodi hominibus Dominus dicat: *Nunc autem oderunt me et Patrem meum* (Jonn. xv). Pro certo quod quisque odit, hoc improbat, hoc vituperat, hoc et ab aliis odio haberi et vituperari desiderat. Hinc est quod qui ejusmodi erant, de Christo dicebant quod immundum spiritum habebat (Matth. iii). Pro certo non ista dicebant quia verum esse credebant. Nam assidue videbant fieri ab eo quæ nemo facere posset, nisi Deus esset cum illo. Ideo tamen dicebant, quia in eum quem odio habebant aliorum odia et vituperia concitare volebant. Attende ergo quam sint contrarii spiritus isti, spiritus blasphemiae et spiritus Dei. Spiritus blasphemiae aspirat ad odium Dei; Spiritus sanctus inspirat amorem Dei. Nam *charitus Dei diffus est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis* (Rom. v). Vides ergo quomodo spiritus blasphemiae Spiritui sancto adversatur, et semper in contrarium nititur. De hoc spiritu dicit Dominus quod *non remittetur hominibus* (Matth. xii). Ad idem respicit quod alias dicit: *Qui blasphemaverit in Spiritum sanctum, non habet remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti* (Marc. iii). Ex his Domini verbis, ut credo, assertionis suæ argumentum trahunt, qui spiritum blasphemiae malum irremediabile omnino dicunt. Credo Augustinum ista D legisse, tamen multo aliter quam istos sensitisse. Quod Dominus per Prophetam ait: *Convertam in profundum maris* (Psal. lxxvii). Augustinus, intelligit de hominibus desperatissimis. Alias autem dicit quod obstinatos Dominus ducores facit in eo quod *mittit crystallum sicut buccellam* (Psal. cxlvii). In libro Retractationum seipsum accusat vel potius excusat, quod de peccato in Spiritum sanctum quodam loco minus caute scripserat, quod tamen putando potius quam affirmando dixerat. Ibi aperte dicit quod de quocunque pessimo in hac vita constituto non est desperandum, quin potius pro ipso orandum, quoniam non impudenter pro eoratur de quo non desperatur. Quid enim est dicere esse genus peccati de quo homo [non] possit veniam consequi?

quid, inquam, aliud est hoc dicere quam ejusmodi hominem docere ut desperet, et cum Cain dicat: *Major est iniquitas mea quam ut veniam merear?* (Gen. iii). Quis audeat ut dicat modum humanæ malitiæ, modum excedere misericordiæ divinæ? Dicit Psalmista de Domino: *Quod copiosa apud eum redemptio* (Psal. cxxix). Sed quomodo, quæso, copiosa erit, si est peccati genus quod nunquam in aliquo dissolvit? Ecce finis miseriæ nostræ juxta quosdam invenitur, de quo nullus ad Dominum convertitur, contra illam sententiam qua dicitur: *Remiscentur et convertentur ad Dominum omnes fines terræ* (Psal. cxi). Nonne satius esset humiliter fateri Dominica illa verba se parum intelligere quam sua expositione aliquos ad desperationem trahere? Nonne satius est in magni illius (magistrum Hugonem loquor) nostri temporis theologi sententiam pergere, quam aliquibus pontem misericordiæ præcidere, et in desperationis profundum dejicere? Superius eam breviter prælibavimus, nunc juxta ejus tenorem in explanandarum considerationem pergamus.

Secundum evangelistam Matthæum audis dicentem Dominum: *Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemiae non remittetur; et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro* (Matth. xxi). Prius generalem sententiam ponit, postea excipienda excipit. Ponit remissibilia, excipit irremissibilia. Spiritus, inquit, blasphemiae non remittitur eo quod hoc malum in se nil habeat excusationis, nihil meretur accipere excusatoriae remissionis. Quod de hoc malo dixit, hoc idem adjungit de quolibet verbo in Spiritum sanctum prolato: *Quicumque, inquit, dixerit verbum contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, nec in futuro*. Quid hic dicturi sunt qui omnem vel semel in Spiritum blasphemantem æternæ damnationi addicunt! Nunquid dicturi sunt, quod omnis, qui qualecunque verbum contra Spiritum sanctum dixerit in æternum peribit? Quod si abhorrent hoc dicere, exponant nobis quomodo oporteat intelligere quod dicitur de verbo contra Spiritum sanctum prolato, quia non remittetur in hoc sæculo, vel in futuro. Nam, si dicturi sunt hoc malum esse expiabile, juxta aliquid tamen irremissibile, videant ne idem dici possit de spiritu blasphemiae. Aliud est enim peccatum esse inexpiable, atque aliud juxta hoc quod hic accipitur esse irremissibile. Peccatum diaboli inexpiable est, quod nullo remedio expurgari potest; illud autem hominis peccatum non incongrue irremissibile dici poterit, cui nulla poenæ relaxatio sit, quæ in peccatis actualiter similibus fieri contingit. Ecce unam eandemque blasphemiam unus facit ex coactione, alius ex aliqua deceptione, tertius ex sola malignitate. Ecce in tribus culpa, quantum ad actionem, per omnia similis. In duobus tamen accipit aliquid remissionis, quoniam habet aliquid excusationis. In tertio

A nullam accipit ejusmodi remissionem, quoniam nullam habebit excusationem. Primus, ex his peccat in Patrem, secundus in Filium, tertius (illi cui non remittitur) peccat in Spiritum sanctum, hoc est quod Dominus dicit secundam evangelistam Marcum: *Qui blasphemaverit, inquit, in Spiritum sanctum non habet remissionem in æternum* (Marc. iii). Quod dicitur remissio dari vel non dari secundum mutuum respectum accipientium, vel non accipientium, pro eodem opere debet intelligi. Nam de districtissima pro eadem blasphemiam aliqui remittitur blasphemantibus in Patrem et Filium, nihil vero blasphemantibus in Spiritum sanctum. Bene ergo dicitur de eo qui blasphemaverit in Spiritum sanctum quod non habet remissionem in æternum. Quoniam si poenitet, nihil ei de plenitudine districtissimæ expiationis; si non poenitet, nihil ei remittitur de plenitudine districtissimæ damnationis. Quod merito hoc fiat consequenter adjungitur, cum dicat: *Sed est reus æterni delicti*. Quod dicit idem valet ac si apertius diceret: *Idcirco remissionem non habet, sed nec habere debet, quia non est reus ejusmodi delicti cui debeat aliquid remitti*. Sed est reus delicti omnium pessimi, quoniam reus æterni delicti, et talis cui non debeat aliqua determinate remissionis relaxatio fieri sicut superius docuimus, hoc est in Spiritum sanctum blasphemare, ex sola malignitate verbum blasphemiae proferre. Sed talis blasphemiam nunquam potest fieri delictum sine detestabili et execrabili odio Dei, procul dubio Dei odium delictum est æternum. Æternum delictum dici quod nunquam excidit, quod in perpetuum esse contingit. Pro certo sicut nunquam excidit amor Dei, sic nunquam excidit odium Dei: *Charitas, inquit, Apostolus, nunquam excidit* (I Cor. xiii). Quod ab Apostolo de Dei amore dictum est, de Dei etiam odio dici potest. Et, sicut Dei amor recte dici potest meritum æternum, sic et odium Dei merito dicitur delictum æternum. Quod dicitur de charitate quia nunquam excidit, non est intelligendum quod semel habita amitti non possit sed quod, contra fidei et spei proprietatem in æternum esse non desistit. Sic sunt quædam mala quæ locum habent solummodo in hac vita, sicut adulteria et furta, quædam vero et in hac vita simul et futura. Nam qui cum Dei odio ex hac vita discedit, sub eodem morbo in æternum tabescit, et qui in æternum odit, in æternum delinquit, et sine cessatione delinquendo meretur quod sine cessatione patiat. Qui igitur reus est divini odii, reus est æterni delicti. Sed, sicut superius est demonstratum, blasphemiam quæ est in Spiritum sanctum nunquam est præter Dei odium. Merito ergo dicitur de blasphemo hujusmodi quod sit reus æterni delicti. Quidam autem ad id quod Dominus dicit, addunt de suo quod Dominus non dicit. Dominus dicit quod sit reus æterni delicti; isti dicunt quod sit æternaliter reus æterni delicti. Qui enim dicit ejusmodi hominem nulla ratione posse veniam promereri, nonne dicit eum æternaliter reum esse æterni deli-

eti? Sed forte hoc isti ex eo colligunt quod ex Dominica voce audiunt. Qui blasphemaverit in Spiritum sanctum non habet remissionem in æternum. Sed nunquid non idem dictum est ab eodem Domino de verbo contra Spiritum sanctum dicto? Qui dixerit, inquit, verbum contra Spiritum sanctum non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro. Quot, quæso, homines poterunt inveniri qui audeant ut dicant; nunquam; verbum aliquod contra Spiritum sanctum dixisse. Nunquid cæteri omnes desperandi sunt qui hoc dicere non præsumunt? Nunquid de semetipsis desperare debent qui hoc dicere non audent? Sed si per hujusmodi doctrinam bos vel asinus in puteum desperationis cadat, timeo ne animalium Dominus animalium hominum pretium de manu doctoris, imo dejectoris requirat.

Sunt autem quidam temporaliter rei temporalis et transitorii delicti, et sunt quidam æternaliter rei temporalis et transitorii delicti. Item sunt alii æterni delicti æternaliter rei. Cur non sint et alii æterni delicti temporaliter rei? Adulterium in tempore actualiter fit et transit, et adulterantem reum constituit, sed temporaliter reum si veraciter poenituerit, æternaliter autem si poenitere noluerit. Qui cum Dei odio de hac vita transit, æterni delicti æternaliter reus erit. Sic et delictum quod, juxta quod diximus, potest dici æternum, veraciter poenitentem non nisi ad tempus constituit reum. Siquidem possunt esse æternaliter rei temporalis delicti juxta divinam justitiam, cur non aliqui credantur esse ad tempus rei æterni delicti juxta divinam misericordiam? Miserationes ejus super omnia opera ejus. Ejus siquidem miserationibus nihil est mirabilius, et eo ipso super omnia opera ejus. Consideremus adhuc quid Marcus de suo adjungat ad ea quæ Dominus dixerat: *Quoniam dicebant, inquit, Spiritum immundum habet (Marc. iii)*. In his verbis videtur evangelista rationem reddere; unde contingit Dominum de pessimo genere blasphemandi ista dis-

serere. Ostendit ergo evangelista quod idcirco Dominus eos doceret de blasphemia quæ remissionem non habet, quoniam dicebant quod spiritum immundum haberet. Absque omni ambiguo ista Christi contumelia erat detestabilis blasphemia. Sed istud, quæso, blasphemix verbum fuit contra ipsum hominis Filium; an contra Spiritum sanctum? Sed si dicitur contra Filium hominis esse, erit verbum remissibile; si contra Spiritum sanctum, erit irremissibile. Sed si dicitur remissibile verbum, nihil ad eam blasphemiam quæ non habet remissionem infernum, et juxta hoc quod evangelista subjungit, nihil respondet ad Dominica verba quæ præmisit. Compellit itaque coherentia dictorum credere Christi calumniosiores blasphemasse in Spiritum sanctum. Quid ergo dicemus? Nunquid in illum peccabant quem non vituperabant, et in illum non blasphemabant quem verbis suis profanabant? Quis ad ista idoneus? Auctoritate itaque simul et ex ratione possumus aperte colligere Christi profanatores non per ignorantiam, sed per solam malitiam tam æquiter blasphemasse. Intelligebant absque omni ambiguo neminem posse talia signa facere nisi Deus caset cum illo. Quoniam ergo per solam malitiam blasphemabant, in eum cui bonitas specialiter attribui solet, peccabant, et eo ipso quantum ad id genus peccati acerbissimæ poenæ alleviatione et remissione indigni erant. Nam, si per ignorantiam peccassent et in ipsum qui Dei sapientia est deliquissent, in poenitendo peccato remissius ageretur cum ipsis, et in eo recipere aliquid remissionis. Ex his Domini verbis manifeste colligitur quod quædam quæ omnibus personis communia sunt, quibusdam personis non sine magno mysterio appropriantur. Multa sunt adhuc circa hæc Dominica verba diligenti investigatione digna. Verum hoc melius atque consultius profundioribus ingenii relinquamus. Super eo quod a me quæsisisti dixi quod potui. Si insipiens factus sum, tu me coegisti.

DE DIFFERENTIA PECCATI MORTALIS ET VENIALIS.

Quoniam quæstioni tuæ non potui satisfacere verbo, conabor ut, si fieri potest, satisfaciam vel scripto. Dicis quod a magistris didiceris quod veniale peccatum temporali poena punitur, mortale vero perpetuam poenam meretur. Hinc igitur pergis ad inquirendum de his qui, secundum Job, ducunt in bono dies suos, et in puncto ad inferna descendunt (*Job. xxi*), si cum veniali et mortali peccato deprehensi fuerint et præventi, utrum ad illud poenæ quod sustinent pro mortali aliquid adjicitur pro peccato veniali. Sed hoc negare non ausus sum, pro eo quod nullum peccatum creditur impunitum. Sed adhuc pergis et quæris utrum adjectio illa sit eis æterna. Sed nec hoc ipsum negare præsumo

legens et credens, quia in inferno nulla est redemptio. Quæ est ergo illa, inquit, magistrorum nostrorum sententia, qua inter utrumque distinguitur, si utrumque æterna poena mulctatur? et quomodo veniale dicitur, si nil veniæ in æternum meretur? et si meretur, quid est quod a justo Judice in æternum nil veniæ impenditur? Nonne hujusmodi quilibet æternæ morti addictus videretur, etiamsi, sublata omnium criminalium poena, hanc solam quæ ei pro veniali infligitur in æternum pateretur? Nonne etiam secundum hoc peccatum etiam tale rectius diceretur mortale quam veniale? Nam in veniale dicitur respectu gravioris peccati: simili ratione fornicatio potest dici veniale peccatum respectu